

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מ' 1232

מסכת נדרים ס"ח-ע"ד ♦ כלים ו', ב' - ו', ד'

בס"ד, ח' טבת תשפ"ג

השבוע בגליון

- ♦ מדוע המפרשים גילו עניין בטיבה של השן התחתית שרכש רבי ישמעאל?
- ♦ האם אפשר להכריע מקרים חסרי הכרעה?
- ♦ חרם על ייצוא חיטה לארץ אדום

- ♦ האב שביקש לבטל את שבועת השידוך
- ♦ שבועת משה רבינו ע"ה
- ♦ השבועה תבוטל אך ההתחייבות תיוותר

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

כפפה ליד

הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל, הידוע בכינויו "הסבא מסלבודקא", נפטר לפני יותר ממאה שנה אך רוחו מרחפת עד היום הזה בהיכלי הישיבות. הוא נודע כאחד מראשי תנועת המוסר במזרח אירופה, מגדולי ראשי הישיבות בליטא ובארץ ישראל, ועד היום מזכירים בהשתאות את התנהגותו האצילית, מכחה ולאורה חינוך אלפים לדורות.

מעשה אחד קטן המסופר על אודותיו יכול ללמדנו מהו "איש של תורה".

אין ידוע בדיוק באיזה חורף אירע המעשה, אך ידוע כי ברוסיה הוא אירע, וידוע גם כי ברוסיה כל חורף ממלא את ייעודו עד תומו. בחורף שכזה פסע הסבא ברציף רכבת כדי להספיק לעלות על רכבת. עשן רב כבר היתמר מן הקטר הנושף

האב שביקש לבטל את שבועת השידוך
בתקופת הריב"ש הופיע אב לכלה בפני חכם אחד ושטח בפניו את בקשתו: זמן מה לפני כן באה בתו בקשרי שידוכים והוא נשבע שיקיים את התחייבויותיו, אך עתה "מראה כמה טעמים על שאינו יכול לתת בתו, מלוא הסכום". לפיכך ביקש האב כי החכם לכל הפחות יתיר לו את שבועתו ולא יעבור על איסור תורה של ביטול שבועה.

החכם הגיש את שאלתו לריב"ש (שו"ת, סימן ר"פ), תוך שהוא מציין מהי דעתו בנידון אך הוא מדגיש "אנא האדון, יכתוב דעתו בזה באר היטב, ואם יש לו שום פסק מבואר על הגמרא, או ראיה על זה מן הגמרא; כי למאד אני נבוך בזה". אותו חכם סבר כי אין אפשרות להתיר את השבועה לאבי הכלה, כי אם בהסכמת אבי החתן. ואילו הריב"ש חלק על הדברים.

את העומד מאחורי מחלוקתם, מבהיר החתם סופר זצ"ל (גיטין לה"ב), ומדבריו נתוודע לשיטת ראשונים מעניינת ביותר. נפתח בגמרתנו.

שבועת משה רבינו ע"ה: כשמשה רבינו ע"ה ביקש לשאת את ציפורה בת יתרו, הוא התחייב לו שלא ייצא ממדין ואף נשבע לו על כך. כאשר הורה לו הקב"ה לשוב למצרים, היה על משה להתיר את שבועתו והוא עשה כך בפניו של יתרו. הגמרא אומרת כי מכאן מקור להלכה ש"המודר הנאה מחבירו - אין מתירין לו אלא בפניו". הראשונים נחלקו בביאור דברי הגמרא, ורבינו תם (תוספות ד"ה תניא המודר) נוקט כי רק הנשבע לחבירו שיעשה דבר-מה בתמורה לקבלת טובת הנאה, חייב להתיר את השבועה רק בפני חבירו, אך אדם שנשבע בפני חבירו דבר-מה, אינו צריך להתיר את השבועה בפניו.

לכאורה, אין אפשרות לבטל את שבועת אבי הכלה שלא בהסכמת אבי החתן. ברם, לדעת רבים מן הראשונים דברי גמרתנו אינם אלא לכתחילה, אך בדיעבד, אם התירו לנשבע את שבועתו גם שלא בפני חבירו - השבועה בטלה. מעתה, נמצא שבדיעבד, אם ביטלו את שבועת אבי הכלה בלא הסכמת אבי החתן - בטלה השבועה ואבי הכלה נפטר מענשו החמור של העובר על שבועתו (ראה בר"ן שהביא דעות הראשונים בדבר).

צעילוי נשמת

אמי מורת **חיה ויניגר** ע"ה
בת הר"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע י"ג בטבת תשס"ז

תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ר **משה יהודה למפרט** ז"ל
ב"ר אהרון שלמה הלוי ז"ל נלב"ע י' בטבת תשס"ח
ולע"נ מרת **גיטל למפרט** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל נלב"ע י"ג בטבת תש"ע

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אריאל זליכוב** ז"ל
ב"ר צבי הכהן ז"ל
נלב"ע י"ב בטבת תש"ע

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות **זליכוב** שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת האשה הכשרה, שזכתה לראות דורות ישרים מבורכים, יראת ה' היא אוצרה

מרת **מזל סעדונה חיה** בת אסתר סיתרונה ע"ה

נלב"ע ט' טבת תשע"ט **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **משה עידן** שיחיל ומשפחתו - פ"ת

נר ה'
נשמת
אדם

הזהב שקנה לה רבי ישמעאל היתה עשויה זהב לבן ולא זהב צהוב. רק זהב צהוב בולט ומהווה גנאי לפי פירוש רבותיו של רש"י, אך זהב לבן יפה אף משן של כסף כי הוא משתלב היטב בין השיניים. לשיטתו, איפוא, לפי רבותיו של רש"י לא אסרו חז"ל לצאת בשבת בשן זהב לבן, כי אם בשן זהב צהבהב.

דף עב/א אלא מהא ליכא למשמע מיניה

האם אפשר להכריע מקרים חסרי הכרעה?

שאל נשאל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל כדברים הבאים:

השולחן ערוך (יו"ד סימן קע"ט, סעיף י"ג) פוסק כי אסור "לדרוש אל המתים" - "זה המרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה". בסעיף הבא הוא פוסק: "להשביע את החולה לשוב אליו לאחר מיתה להגיד לו את אשר ישאל אותו - מותר". השולחן ערוך פוסק, איפוא, הלכה ברורה לגבי שני מקרים, אך מותר לוט בערפל מקרה אמצעי המשולב משניהם: אדם שרוצה להשביע את המת שיבוא בחלומו לומר לו את אשר ישאל אותו! מדוע לא התייחס לכך השולחן ערוך.

מעניין ביותר להיווכח כיצד בונה רבי משה (שו"ת, אגרות משה או"ח חלק ה' סימן מ"ג אותיות ו', ז', ח', י"ג, ט"ז) את תשובתו לאור כללי הפסיקה המקובלים מדור דור, כדלהלן.

"אלא מהא ליכא למשמע מינה": במקומות רבים בתלמוד מועלה בגמרא ספק בדין מסויים או במקרה מסויים, כיצד יש לנהוג בו, והגמרא מדייקת במשנה כצד אחד בספק ואחר כך היא מביאה דיוק נוסף ממנו עולה שיש להכריע כצד הנגדי של הספק. לאחר מכן חותמת הגמרא את הדברים: "אלא מהא ליכא למשמע מינה" - אלא מכאן אי אפשר להסיק מאומה לגבי נידוננו.

התנא לא ידע, או שאנו איננו יודעים מה הוא ידע? הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל חוקר מה כוונת הגמרא. האם כוונתה כי **אנו** איננו יודעים מה כוונת התנא לאחר שמצאנו בדבריו שני דיוקים סותרים שאיננו עומדים על טיבם, או שמא כוונת הדברים כי אם התנא הציב בדבריו שני דיוקים סותרים הרי זה משום שהוא עצמו הסתפק בדבר ובכך הוא הביע את הספק והותיר את המשנה בלשון מסופקת.

ההשלכה העולה מבין שני הצדדים היא, כי אם כוונת הגמרא "מהא ליכא למשמע מינה" היא שאנו איננו יודעים מה כוונת התנא, מעתה, אם יוכיח מאן דהוא ממקום אחר להכריע את הספק - אפשר לקבל את דבריו. ברם, אם כוונת הגמרא היא שהתנא עצמו הסתפק בדבר, איננו יכולים לקבל כל הכרעה שתוכיח כאחד מצדדי הספק, שהרי תנא קדוש הסתפק בדבר והותירו ללא הכרעה, ולא כל אחד ראוי לאיצטלאל זה, להכריע בספק שתנא לא פתר.

מקום אחד יש בכל התלמוד הבבלי שבו הגמרא מפרשת מדוע התנא נקט בלשון סותרת - בסוגייתנו! הגמרא מעלה ספק אם בעל המגרש את אשתו לאחר שנדרה, נחשב כמי שקיים את נדרה ואישר אותו, והיא מביאה שני דיוקים סותרים מברייתא ומסבירה כי התנא כתב חלק מן הברייתא אגב החלק האחר, אלא שאין ידוע איזה מהם כתב אגב מי. לו היינו יודעים זאת, גם היינו מצליחים לדעת מאיזה חלק של הברייתא יש לדייק את ההלכה ולא להתייחס לדיוק העולה מן החלק השני, מפני שהוא הובא אגב הדברים בלבד והתנא לא דייק בלשונו. נמצא שבברייתא ידע התנא את ההכרעה בספק שמעלה הגמרא, אלא שחוסר ידיעה של הדורות הבאים אחריו הוא שגורם לנו שלא לעמוד על דברי התנא. לכאורה יש להוכיח מכאן כי בכל מקום שבו הגמרא קובעת "אלא מהא ליכא למשמע מינה", אין זה ספק של המשנה או הברייתא, אלא אנו איננו יודעים כיצד היא הכריעה בספק זה.

ברם, הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מסביר כי אין אפשרות להוכיח מסוגייתנו למקומות אחרים, שכן מן הברייתא מוכח בעליל שהתנא היה מודע לצדדי הספק, ולפיכך מפרשת הגמרא את המשנה באופן זה, שאנו איננו יודעים מה כוונת התנא, אך אין להוכיח מכאן למקומות אחרים בהם אין הוכחה שהתנא לא הסתפק בדבר.

מאידך, מציין רבי משה, כי ככל הנראה הרי"ף סובר שבכל מקום שבו נאמר בגמרא "אלא מהא ליכא למשמע מינה", כוונתה שהתנא עצמו הסתפק בדבר. בכך הוא מסביר מדוע במקום מסויים שבו הסתפקה הגמרא בכוונת המשנה והביאה דיוקים מן המשנה לשני צדדי הספק - לא הזכיר הרי"ף מאומה אלא הביא את המשנה כצורתה. טעם הדבר, מסביר רבי משה, מפני שלדעת הרי"ף התנא עצמו הסתפק בדבר, ועצם הצגת המשנה ממנה עולים שני הצדדים הסותרים כמוה כהצגת הספק... כאילו הספק כתוב במשנה מפורשות.

חדש, שהרי אין בנמצא לרכוש כפפה בודדת, כך שלכפפה שנתרה בידי אין ערך כספי. ומה יעשה בכפפה האבודה מי שימצאנה? גם הוא לא ימצא לה שימוש... השלכתו, איפוא, את הכפפה השנייה, כדי שהמוצא יוכל ליהנות מזוג כפפות!

יכול להיות, אולי, שאדם אחר שהמעשה היה מתרחש עמו, היה חושב על כך כעבור יום או יומיים, אם בכלל. אך הסבא לא היה צריך לחשוב על כך, המחשבה על הזולת היתה מוטבעת בנפשו. תוך כדי ריצתו אל הרכבת הפוחזת, הוא נהג כוותיק ורגיל, כביכול בכל שבוע הוא מאבד כפפה אחת, ועשה את שעשה.

רק מי שמאמץ את התורה כתורת-חיים, זוכה להפיח רוח חדשה בקרבו ולעצב את אישיותו במו-ידי כרצון התורה ובהדרכתה, עד שדרכיה, דרכי נועם - דרכיו. **אשרי העם שככה לו.**

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
 מדרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
 הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינם התקשר עכשיו: 3764

לעילוי נשמת

הר"ר **יחיאל מאיר אנגלרד** ז"ל
 ב"ר דב בעריש ז"ל נלב"ע ט' בטבת תשנ"ה
תנצב"ה
 הונצח ע"י בתו
 גב' **ברכה לנגה** ומשפחתה שיחיו

מנהג ישראל שהקהל מתיר לעצמו את החרם: הריב"ש משיב לשואל כי מנהג ישראל מקדמת דנא שהקהל שקיבל את החרם הוא זה שמתירו. עם זאת הריב"ש כותב כי אינו מבין מנהג זה, וכי יכול אדם להתיר נדרי עצמו? הן בגמרתנו אנו למדים שאדם אינו יכול להתיר לעצמו את נדרי. אף על פי כן, הסיקו הראשונים כי הן אם נכון המנהג ביסודו והן אם לאו, הן בסופו של דבר הקהל מקבל על עצמו את החרם על דעת המנהג המקובל, והרי זה כאילו התנו מלכתחילה שאם יחליטו להתיר את החרם - הוא יתבטל.

שונה התרת חרם מהתרת שבועה ונדר: מעניין לגלות כי לדעת רבי שמעון בן צמח, בעל תשב"ץ (שו"ת, חלק א' סימן קכ"א), לגבי חרם מעיקר הדין אין צורך שחכם יתירו לקהל אלא הם יכולים להתירו לעצמם, לפי שאין דין חרם כדין "שבועה" או "נדר". זאת מניין? שהרי השבטים הקדושים החרימו עצמם שלא יגלו ליעקב אביהם על אודות מכירת יוסף (ראה רש"י בראשית לז/לג). ברדתם מצרימה ויראו את יוסף מלך מצרים, התירו לעצמם את החרם! הרי לנו כי הוראת התורה ששבועה ונדר אין אדם יכול להתיר לעצמו אלא על ידי חכם, אינה תקפה לגבין חרם.

כמובן שראייתו של התשב"ץ מבוססת על כך שהשבטים החרימו עצמם לכל יגלו ליעקב על עובדת היות יוסף חי, אי לזאת נאלצו להתיר את חרמם שהרי בישרו לו: "עוד יוסף חי". ברם, המשנה למלך (הלכות שבועות פרק ו' הלכה ג') מתפלא על הראייה מאחי יוסף, כי לדעתו חרמם היה שלא יגלו לאביהם על מכירת יוסף על ידם, ולא החרימו את מי שיגלה לאביהם שיוסף חי. נמצא שאכן לא התירו את החרם.

זוהי הסיבה שהשולחן ערוך הותיר את המקרה האמצעי בלא פסיקה - מפני שהוא גופו הסתפק בדבר אם הוא מותר או אסור! ומדוע לא כתב מפורשות כי הוא מסתפק בכך? כי לא רצה שעניין זה יקובע כספק שהדורות הבאים אחריו לא יוכלו להתירו, אלא נתן רשות לבאים אחריו להכריע בספק זה.

דף עה/ב שאין מיפר נדרי עצמו משנדר

חרם על ייצוא חיטה לארץ אדום

מעשה בקהילה בשם הונין שבהסכמת כל בני הקהילה הוטל בה חרם על ייצוא חיטה לארץ אדום למשך שנה. עילת החרם נבעה מכך ששכניהם הישמעאלים טענו כי ייצוא החיטה מחזק את שונאי המדינה בדרכים שונות. עלילה זו כמעט גרמה לאסונות ולפיכך החליטו בני הקהילה להטיל חרם על מי מהם שיספק חיטה לארץ אדום במשך השנה הקרובה.

"חרם" הוא אמצעי שיכול אדם או ציבור לנקוט בו כדי לחייב לעשות מעשה שמן התורה אין חובה לעשותו או לאסור עשיית מעשה שהתורה אינה אוסרת לעשותו. העובר על חרם דינו כעובר על שבועה! והוא מנודה ומוחרם מאנשי עירו [מקור דין זה ופרטי הלכותיו, ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך י"ז ערך חרמי ציבור].

בקשה לביטול החרם: במהלך השנה ביקשו בני הקהילה מרבם כי ישגר מכתב בהול אל הריב"ש: "נתחרטנו. כי ראינו שיש לנו להתחזק במסחר, יען נביא לאדונינו המלך ירום הודו, אשר צריך ממגדנות ובגדים למצוא חן בעינינו...". כמו כן התברר להם כי הסכנה ממנה חששו ובעטייה הטיילו את החרם - חלפה עברה; "יהי נא חסדך להאיר עינינו, אם אפשר להתיר האלה וההסכמה הזאת... או לא אפשר להתירה כלל עד עבור זמנה".

עולים על רכבת הלימוד

גל אורן ליהודי BSD

ותן חלקנו

ספר לימוד יומי
על יומי בבינה

מאת: רבי יוסף קארו

מאת: רבי יוסף קארו

חודש ראשון התנסות חינם

קבע עיתים ללימוד < עכשיו > **3029***

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה
מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע
'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחזכים בסיפוק רוחני עצום!

